

فصلنامه علمی-پژوهشی
سنجش و دانش

- سرشناسه : یحیی‌زاده اردستانی، وجیهه، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور : صمیمیت و حسن معاشرت بین زوجین در فقه اسلامی / مؤلف وجیهه یحیی‌زاده اردستانی.
مشخصات نشر : تهران: سنجش و دانش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری : ۱۰۰ ص.
شابک : 978-622-05-2935-4
وضعیت فهرست نویسی : فبا
پادداشت : کتابخانه: ص. ۹۴-۱۰۰۰.
موضوع : زناشویی (فقه)
Zinaat (Islamic law)
Zinaat (Islam)
Marriage -- Religious aspects -- Islam
Zinaat (Islam) -- آداب و رسوم
Islamic marriage customs and rites
زن و شوهر (فقه)
Husband and wife (Islamic law)
رده بندی کنگره : BP1۸۹/۱
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۶
شماره کتابشناسی ملی : ۸۷۸۳۵۹۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فبا

www.ketab.ir

عنوان: صمیمیت و حسن معاشرت بین زوجین در فقه اسلامی	 www.sanjesh.ir sanjeshodanesh@iran.ir
مؤلف: وجیهه یحیی زاده اردستانی	
ناشر: سنجش و دانش	
نوبت چاپ: چاپ اول - ۱۴۰۰	
تیراژ: ۳۰ نسخه	
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۵-۲۹۳۵-۴	قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال
نشانی: میدان انقلاب، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پلاک ۱۲۶، تلفن: ۰۲۱۶۱۲۶	
«کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می باشد»	

فهرست مطالب

۷	 مقدمه
۱۲	 فصل اول:
۱۲	 صمیمیت بین زوجین و شیوه‌های ابراز آن
۱۳	 ۱-۱- ضرورت محبت و ابراز علاقه در روابط زوجین
۱۵	 ۲-۱- جلوه‌های کلامی
۱۵	 ۲-۱-۱- گفتگو و تعامل همراه با درک و محبت
۱۶	 ۲-۲-۱- بیان نمودن علاقه و محبت
۱۷	 ۲-۲-۱-۳- توجه به ویژگی‌های مثبت همسر و تکریم او
۱۸	 ۲-۲-۱-۵- در نظر گرفتن حساسیت‌های همسر
۱۹	 ۲-۲-۱-۶- پاسخ دادن به محبت همسر
۱۹	 ۳-۱- جلوه‌های رفتاری
۲۰	 ۱-۳-۱- هدیه دادن
۲۰	 ۲-۳-۱- غذا خوردن با خانواده و به میل آنان
۲۱	 ۳-۳-۱- استقبال از همسر
۲۱	 ۴-۳-۱- درک شرایط روحی همسر
۲۲	 ۵-۳-۱- اختصاص وقت معین به همسر
۲۳	 ۴-۱- تأمین نیازهای زیبایی دوستی
۲۳	 ۱-۴-۱- آراستگی زن و مرد در محیط خانه
۲۴	 ۲-۴-۱- توجه به علایق همسر
۲۶	 ۵-۱- توجه و التفات به اقتضائات جنسیتی
۲۶	 ۱-۵-۱- نقش متناسب با جنسیت در عین یگانگی وظیفه
۲۸	 ۲-۵-۱- بستر گرم زنشویی
۳۰	 ۶-۱- همکاری زن و مرد در منزل
۳۲	 ۷-۱- همراهی زن و شوهر در مسائل اقتصادی
۳۳	 ۸-۱- روابط عاطفی و جنسی
۳۴	 ۹-۱- اهداف قرآن از طرح روابط عاطفی و جنسی زوجین
۳۴	 ۹-۱-۱- ارضاء مشروع نیازهای عاطفی و جنسی زوجین

۳۴	۱-۹-۲- آرامش روانی زوجین
۳۵	۱-۹-۳- سلامت یابی زوجین
۳۶	۱-۹-۴- رشد و تکامل شخصیت زوجین
۳۷	۱-۹-۵- تربیت فرزند
۳۷	۱-۱۰-۱- روابط عاطفی و جنسی و نقش آن در استحکام خانواده
۳۸	۱-۱۱-۱- قرآن و شیوه‌های درمانی
۴۱	۱-۱۲-۱- قرآن و درمان نشوز زن و مرد
۴۶	فصل دوم:
۴۶	حسن معاشرت از منظر قرآن، فقه و حقوق
۴۷	۱-۲- حوزه معنایی عرف
۵۰	۲-۲- مفهوم حسن معاشرت به معروف
۵۱	۳-۲- نگاهی به اصل معروف در سیره نبوی
۵۲	۴-۲- جایگاه حسن معاشرت در روابط زنانشویی در قرآن کریم
۵۴	۵-۲- معیارهای مؤثر در حسن معاشرت زوجین از منظر قرآن
۵۴	۱-۵-۲- خدامحوری
۵۵	۲-۵-۲- دست یافتن به تقوا
۵۷	۳-۵-۲- دستیابی به حیات طیبه
۵۹	۶-۲- جلوه‌های رفتاری همسران اسوه‌ی قرآنی
۵۹	۱-۶-۲- بیان زیبا
۶۱	۲-۶-۲- برخورد با تنگناهای زندگی
۶۲	۳-۶-۲- برخورد با خطاهای همسر
۶۳	۴-۶-۲- گذشت و ایثار
۶۴	۵-۶-۲- اتحاد و همبستگی
۶۵	۷-۲- نمودهای حسن معاشرت
۶۵	۱-۷-۲- خوش خلقی
۶۶	۲-۷-۲- پرهیز از آزردن شوهر
۶۶	۳-۷-۲- مهربانی و محبت
۷۰	۸-۲- مرز میان حسن معاشرت و سوء معاشرت
۷۱	۹-۲- مبنای حسن معاشرت در نظام حقوقی خانواده
۷۴	۱۰-۲- حقوق متقابل زوجین در اسلام
۷۴	۱-۱۰-۲- تبیین مفاهیم
۷۵	۲-۱۰-۲- رابطه حق و تکلیف
۷۵	۱۱-۲- روابط مالی زن و شوهر
۷۵	۱-۱۱-۲- تبیین برخی مفاهیم
۷۶	۲-۱۱-۲- اختیارات زن و شوهر در مسائل مالی
۸۱	۱۲-۲- وظایف اختصاصی زوج و زوجه در خانواده
۸۱	۱-۱۲-۲- وظایف اختصاصی زوج در خانواده

ابراز علاقه در ارتباطات زن و شوهر مهم‌ترین مهارت مؤثر برای حفظ و استحکام بنیان خانواده است. با توجه به اینکه خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی است که مورد توجه ویژه اسلام قرار دارد، و مسئله عشق به خانواده عطیه‌ای الهی است که تجلی مهر مهربان‌ترین مهربانان در وجود فرد است در نگرش اسلامی، فرد ظرف وجود خویش را مالا مال از هدیه الهی و عشق به خانواده می‌نماید و در رفتار متناسب با توصیه‌های شریعت با خانواده خوش‌رفتاری می‌نماید. قرآن کریم^۱ از رابطه میان زوجین با کلمه مودت و رحمت یاد می‌کند که این مسئله اشاره به جنبه انسانی و فوق حیوانی زندگی زناشویی دارد. زیرا عامل شهوت تنها رابطه طبیعی زندگی زناشویی نیست، بلکه رابطه اصلی، صفا و صمیمیت و اتحاد دو روح است (مطهری، ۱۳۷۷). عبارت «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» بیانگر رابطه‌ی دوستی و مهربانی است. بدین معنا که هم یکدیگر را دوست بدانند و به هم عشق بورزند، و هم با یکدیگر مهربان باشند (خامنه‌ای، ۱۳۸۱).

از سویی خداوند^۲ متعال، پیامبر اکرم (ص) را رحمتی برای عالم معرفی کرده است که به برکت وجود ایشان بسیاری از بلاها و مصیبت‌ها از عالمیان برداشته شده است. شاید بتوان بین رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ بودن پیامبر و وجود مودت و رحمت بین زوجین، این ارتباط مفهومی را برقرار ساخت که دوستی و محبت بین زن و شوهر علاوه بر اینکه آرامش و رحمت الهی را به ارمغان می‌آورد، در محکمی در برابر بلایا و آسیب‌هایی است که می‌تواند بنیان خانواده را متزلزل سازد.

با توجه به اینکه همسران نمونه، امانت‌دار خوبی برای این هدیه الهی هستند در دعاهايشان از درگاه خدا می‌خواهند که همسران و فرزندان آنان را از کسانی قرار دهد که مایه‌روشنی چشم آنان گردد.^۳

معنای جمله «قرت عینه» این است که خداوند به او چیزی داد که چشمش آرامش یافت، و دیگر چشمش به دست این‌وآن نمی‌افتد. همچنین به کسی که مایه‌ مسرت آدمی است نور چشم گفته می‌شود.

۱. «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُفَكِّرُونَ» (روم/۲۱) از نشانه‌های آیات الهی این است که از نوع خودنات همسرانی برای شما آفرید که در کنار آنها آرامش یابید و میانان دوستی و مودت و رحمت نهاد.

۲. «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ» (انبیاء/۱۰۷)، ترا جز رحمتی برای جهانیان نفرستادیم.

۳. «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا» (فرقان/۷۴)

خداوند این اوصاف را برای گروه ممتاز مؤمنان که در صف مقدم قرار دارند تحت عنوان «عباد الرحمن» شرح می‌دهد، و همان‌گونه که رحمت عام خدا همگان را فرا می‌گیرد، رحمت این بندگان خدا نیز از جهانی عام است، و علم و فکر و بیان و قلم و مال و قدرتشان پیوسته در مسیر هدایت خلق خدا کار می‌کند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴)، در نتیجه دیگران که دوستدار تقوایند از آنان می‌آموزند و پیروی می‌کنند، بدون تردید اهل بیت (ع) از روشن‌ترین مصداق‌های این آیه هستند، اما این مانع از گسترش مفهوم آیه نخواهد بود که مؤمنان دیگر نیز هر کدام در شعاع‌های مختلف، امام و پیشوای دیگران باشند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴).

صمیمیت یکی از ویژگی‌های رابطه زوجین است. رابطه‌ای که با خود افشایی واقعی و درک شخص دیگر در مشارکتی برابر تعریف می‌شود. صمیمیت میزان نزدیکی و حمایتی است که هر عضو احساس و بیان می‌کند (یانگ، ۱۹۹۸). این عامل خود باعث افزایش سلامت عمومی در زوجین و خانواده می‌گردد. از نظر آدلر نیز فردی دارای سلامت روان است که روابط خانوادگی صمیمی و مطلوب داشته باشد (منصوری و مهرابی زاده، ۱۳۸۹). زوج به‌طور زبانی یا غیرزبانی درحالی که به یکدیگر اعتماد دارند و به احساسات همدیگر حساس هستند چیزهایی را در مورد خود بیان می‌کنند. ایجاد و حفظ روابط صمیمانه و ارضای نیازهای عاطفی و روانی در امر ازدواج یک مهارت و هنر است و علاوه بر سلامت روانی و تجارب سالم نیازمند کسب مهارت‌ها و انجام وظایف خاصی است (کارنبردوری، ۱۹۵۵).

بیشتر افراد نیز ازدواج را به‌عنوان صمیمانه‌ترین رابطه که بزرگ‌سالان تجربه می‌کنند می‌شناسند رابطه‌ای که به‌عنوان صمیمیت و عاطفه به کار می‌رود. صمیمیت یعنی دو نفر درون خود را به روی یکدیگر باز کنند. صمیمیت^۱ یعنی ورود عاطفی، فکری، اجتماعی، فیزیکی و معنوی به زندگی یکدیگر. نیاز به برقراری و نگهداری روابط نزدیک و ارتباط با دیگران به‌عنوان یک انگیزه انسانی و مرکزی شناسایی گردیده است (لوینگر و هوستون، ۱۹۹۰).

ایجاد صمیمیت یک فرآیند است نه یک رویداد مجزا، صمیمیت چیزی نیست که ما ناگهان «به دست بیاوریم» و آن را تا آخر عمر مثل یک گنج حفظ کنیم. صمیمیت سیال است نه ایستا درواقع صمیمیت را

باید محصول یک جریان رشد دانست، فرآیندی که قبل از ازدواج شروع می‌شود و بعد از آن هم ادامه می‌یابد و حتی جاودان می‌گردد (آماناد و براون، ۲۰۰۰).

هنگامی که افراد برای برآوردن نیاز صمیمیت در رابطه‌ی زناشویی تلاش می‌کنند ممکن است وارد یک جریان مداوم شوند که در آن نیازهای هر دو نفر برای صمیمیت باید مورد بحث و گفتگو قرار گیرد. به‌ناچار زمان‌هایی وجود دارد که نیاز صمیمیت فردی فوراً توسط دیگران برآورده نمی‌شود. در چنین زمان‌هایی، احتمالاً او هم واکنش درونی و هم واکنش بیرونی به برآورده نشدن نیاز صمیمیتش نشان می‌دهد. این پاسخ‌ها احتمالاً در سطح وسیع‌تر بر اینکه آیا این نیازها به‌طور متوالی برآورده خواهد شد یا نه و شاید بر کارکرد رابطه تأثیری گذارد. تعداد قابل توجهی از تحقیقات مربوط به ازدواج نشان داده است که عکس‌العمل‌های لحظه‌به‌لحظه زوجین می‌تواند کل رضایت از رابطه طولانی‌مدت را پیش‌بینی کند. (گاتمن و کروکوف، ۱۹۸۹).

صمیمیت شامل احساسات نزدیکی، عاطفه، ارتباط، پیوستگی عمیق، خود افشایی و وابستگی بین فردی است. با توجه به ویژگی‌های منحصر به فرد خانواده، ضمانت اجرای کیفری اصولاً در این کانون جایگاهی ندارند، با این وجود ضوابط و معیارهایی برای حسن سلوک زوجین در فقه اسلام و حقوق وجود دارد که بعضاً دارای ضمانت اجرای قانونی و اخلاقی هستند. اگر سوء معاشرت به مرحله‌ی نشوز زوجین برسد ضمانت اجرای مدنی و کیفری پیش‌بینی شده است (جمالی، ۱۳۸۲).

قرآن کریم نیز در ۳۹ آیه در قرآن لفظ معروف را که نماد معاشرت زوجین در کانون خانواده است، استفاده می‌کند. (پناهی، ۱۳۹۱). در حقوق ایران معنای آیه ۱۹ سوره نساء (عاشروهن بالمعروف) در ماده ۱۱۰۳ ق.م در فصل مربوط به (حقوق و تکالیف زوجین نسبت به یکدیگر) وارد شده است. مطابق این ماده «زن و شوهر مکلف به حسن معاشرت با یکدیگر هستند» به عقیده‌ی حقوقدانان منظور ماده‌ی فوق از حسن معاشرت زوجین در حدود عرف و عادت زمان و مکان می‌باشد. (امامی، ۱۳۷۲).

قانون مدنی، مواد ۱۱۰۲ تا ۱۱۱۹ را به حقوق و تکالیف زوجین اختصاص داده و وظایف آنان را در برابر یکدیگر برشمرده است. ماده‌ی ۱۱۰۲ قانون مدنی واقع شدن نکاح به‌طور صحت را شروع مناسبات زن و شوهر اعلام می‌کند. در مواد مربوط به حقوق و تکالیف زن و شوهر نسبت به یکدیگر، نخست تکالیف مشترک آنان آورده شده و سپس تکالیف هریک از آنان به‌تنهایی مورد توجه قرار گرفته است.